

Modernizatsiia Ukrainy – nash stratehichniy vybir : Shchorichne Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Kyiv : NICD, 2011. – 406 s.

13. Геєць В. М. Про характер перехідних процесів до економіки знань / В. М. Геєць // Економіка знань: виклики глобалізації та Україна / під заг. ред. А. П. Гальчинського, С. В. Львовичкіна, В. П. Семиноженка. – Київ : ХФ НІСД, 2004. – С.40-80 ; Heiets V. M. Pro kharakter perekhidnykh protsesiv do ekonomiky znan / V. M. Heiets // Ekonomika znan: vyklyky hlobalizatsii ta Ukraina / pid zah. red. A. P. Halchynskoho, S. V. Lovochkina, V. P. Semynozhenka. – Kyiv : KhF NISD, 2004. – S.40-80

Стаття надійшла до редакції 21.10. 2015.

S. Pakhomov

GROWTH PROSPECTS OF INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF UKRAINE

The article highlights the current state of international competitiveness of Ukraine and problems of its formation. The role of innovative factor in the formation of international competitiveness and problems of its development in Ukraine are characterized. It is revealed that the widening gap in profitability of traditional and innovative segments of the economy has a negative impact on Ukraine where there is a critical shortage of high-tech innovation. The need to review the evaluation of trends of social development and the role and functions of the state in socio-economic transformation is outlined. It is emphasized that Ukraine, unlike most of the peripheral countries, is in the dual state because on the one hand its economic situation becomes more and more complicated and on the other hand due to inheritance of intellectual, scientific and technical heritage, it has a great opportunity for achieving success. The main reasons that hinder the innovative development of national economy of Ukraine are revealed. The main difficulty is that the high technological potential of Ukraine is almost exhausted; human resources are almost lost; bias towards higher education economists, lawyers, merchants in the country led to a sharp narrowing and "disqualification" of first-class engineers and constructors' contingent. The prerequisites for dynamic transition of national economy of Ukraine to a qualitatively higher level of international competitiveness are outlined. It is concluded that Ukraine's success in overcoming today's inferiority is impossible without the decisive impact of advanced technologies on the overall state of the economy. The rapid development of the knowledge economy and high technology segments has to offset the collapse of many outdated industries.

Key words: innovative development, socio-economic transformation, global competitiveness, knowledge economy.

УДК 330.341(477)(045)

Л.А. Кислова

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО ТА БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

У статті досліджені головні виміри категорій «стійкість» та «безпека». У результаті систематизації та узагальнення теоретичних положень доведено, що економічний розвиток є результатом поєднання чотирьох рівнів (геофізичного, екологічного, технологічного і демоекономічного) і рухом складної детермінованої

системи. Зроблена спроба висвітлити сучасні уявлення про управління і взаємозв'язок стійкості реального сектору економіки та його економічної безпеки.

Визначено, що стійкість розвитку базових галузей економіки забезпечує тривале покращення умов для відтворення потенціалу країни в режимі збалансованості та соціальної орієнтації. Функціонально-галузевими сферами безпеки реального сектору визначені енергетична, продовольча та інформаційна безпека. Розроблено логіко-структурну схему взаємозв'язку стійкого розвитку реального сектору економіки та його економічної безпеки. Схема ілюструє послідовність, підпорядкованість та взаємозалежність семантично пов'язаних категорій, які відображають певні соціально-економічні відносини.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, стійкий розвиток, перманентна стійкість, економічний розвиток реального сектору.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування української економіки питання забезпечення її стійкості та безпеки виходять на перший план. Недостатня раціональність і обґрунтованість структурних змін у національній економіці призвели до не виправданого відставання від розвитку перехідних економік інших країн, поглиблення диспропорцій між існуючою структурою виробництва та інтересами суспільства. Нестабільність відкритих економічних систем та уповільнення темпів економічного зростання, що виявляється через зміну абсолютних значень та динаміки макроекономічних показників, вимагають посиленої модернізації промислової сфери, а також диверсифікації виробничої діяльності підприємств реального сектору економіки. Управління стійким розвитком економіки та її економічної безпеки зводиться до забезпечення максимально узгодженої взаємодії всіх елементів та збереження цілісності системи в умовах мінливості зовнішнього середовища.

Актуальність даної теми статті базується на тому, що в сучасних умовах одним з стратегічних завдань країни є забезпечення національних інтересів у сфері економіки, і перш за все, в її реальному секторі. На нашу думку, не менш значущою є і проблема встановлення детермінантів стійкого розвитку та безпеки національної економіки на основі розвитку її базових галузей. Це обумовило необхідність аналізу взаємозв'язку стійкого розвитку реального сектору економіки та його економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну та методологічну базу дослідження складають досягнення сучасної економічної науки в галузі стійкого розвитку вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема А. Аткиссон, В.П. Антонюк, Б. В. Буркинський, А.Б. Вебер, З.В. Герасимчук, Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, В.Я. Коваль, О. І. Котикова, Дж. М. Майер, В.С. Міщенко, О.Ф. Новікова, О.С. Новоторов, В. Трегобчук, І. В. Шевченко.

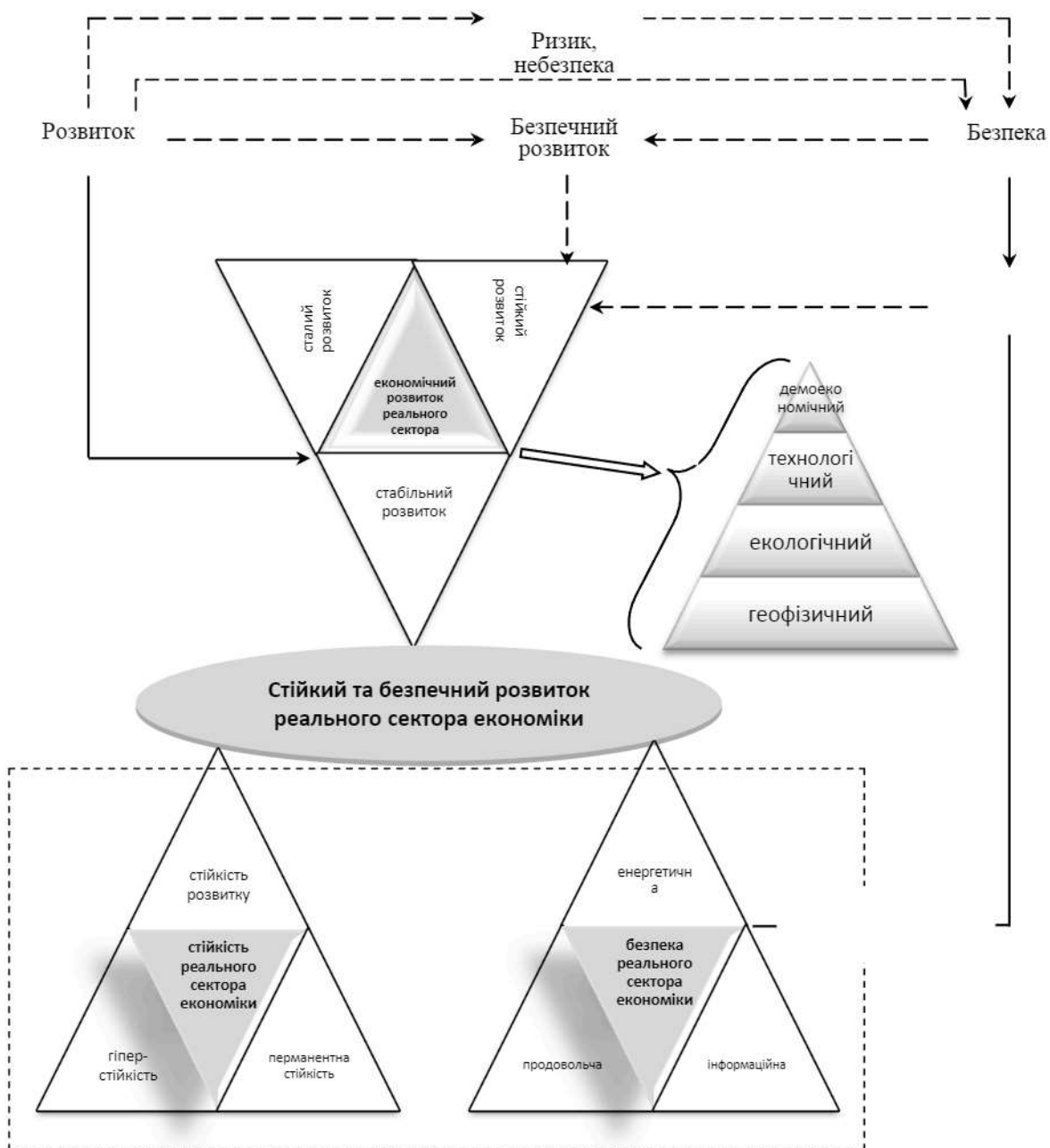
Зростання інтересу науковців до проблем економічної безпеки підтверджується численними науковими працями таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Л. Абалкін, А. Архіпов, Т. Васильців, А. Городецький, Б. Губський, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, А. Козаченко, А. Ляшенко, Б. Михайлов, В. Маргасова, Н. Третьякова, А. Сухоруков, А. Чімітова та ін. Серед науковців, що займалися питанням економічної безпеки держави у реальному секторі економіки, слід відзначити В. Богомолова, Г. Вечканова, В. Сенчагов, Н. Юрків.

Постановка завдання. Мета даної статті – розглянути існуючі підходи до визначення змісту понять «стійкість» і «безпека», на основі яких встановити відповідні взаємозв'язку стійкості економіки з розвитком реального сектору та його економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. У сучасному глобальному конкурентному середовищі навіть розвинена економіка з потужним силовим блоком і

високотехнологічним джерелом інформації, фінансово-банківською та валютною підсистемами не володіють надійними інститутами безпеки та захисту громадян від чинників невизначеності й хаотичності розвитку.

Поняття «Розвиток» і «стійкість» тісно пов'язані з розумінням сутності економічної безпеки. Розвиток - один з компонентів економічної безпеки (рис. 1).

Рис. 1. Логіко-структурна схема взаємозв'язку стійкого розвитку реального сектора економіки та його економічної безпеки*

*Джерело: складено автором

В науковому і політичному дискурсі розрізняють зростання як зміни переважно кількісні і розвиток як зміни якісні. Розвиток, в свою чергу, поділяється на допустимий, або сталий (sustainable), і недопустимий, несталий (unsustainable). Поєднання зовнішньо

протилежних один одному понять „розвиток” і „сталість” привело до появи принципово нової концепції. Прогрес вперше був визначений як сталий розвиток. Акцент переноситься з кількісних на якісні параметри, на створення гідних умов існування людей у згоді з природою і не за рахунок майбутніх поколінь [1].

В енциклопедичних виданнях співіснують декілька термінів для тлумачення економічного розвитку. Поряд з поняттям «сталий розвиток» виділяють «стабільний» та «стійкий» розвиток [2, с.514; 3, с.277, 361].

В більшості випадків до розвитку відносять такі процеси, як підвищення складності якої-небудь системи, збільшення масштабів явища, кількісний ріст і якісне покращення. Отже, можна зазначити, що «розвиток» пов'язується зі специфічним процесом зміни якого-небудь об'єкта.

Тому, на нашу думку, економічний розвиток реального сектора економіки – це особливий вид змін, що призводить до виникнення нового стану економіки, який визначається як процес закономірного переходу з одного стану в інший, більш досконалий, перехід від старого якісного стану реального сектора до нового, від простого виробництва до складного, від нижчої форми розвитку до вищої.

Але не всякий розвиток відповідає вимогам безпеки (безпечному розвитку). Наприклад, якщо розвиток супроводжується порушенням екологічних вимог або він соціально не орієнтований, високі темпи зростання досягаються за рахунок «Виробництва заради виробництва» без забезпечення «значущих для населення орієнтирів добробуту» [4, с.43], то такий розвиток буде нестійким, небезпечним.

Про нестійкість тенденцій економічного розвитку свідчить застійність соціальної структури українського суспільства, яка проявляється у високому рівні бідності і безробіття, мізерному прожитковому мінімумі, повільному зниженні частки населення з доходами нижче прожиткового рівня, надмірної диференціації доходів населення, що перевищує міжнародні стандарти, а також у відносно невеликому прошарку середнього класу.

Економічний розвиток розглядається в ієрархічній системі, що має такі рівні (страти):

- перший – геофізичний (клімат, земля, вода, природні ресурси тощо);
- другий – екологічний (умови, що забезпечують збереження середовища проживання людини);
- третій – технологічний (усі види діяльності від сільськогосподарської до системи комунікації й передачі енергії на відстань біологічними та фізичними методами);
- четвертий – демоекономічний (включає демографічні процеси і процеси у національній економіці) [5, с.36-37]. Економічний розвиток є результатом поєднання всіх вказаних страт, рухом складної детермінованої системи та представляє собою „органічний розвиток”.

Стойкість економіки може бути властива не тільки фіксованому стану системи, але й її змінам. Можна виділити види стійкості: стійкість розвитку, що характеризується систематичним збільшенням результату не нижче припустимого мінімуму й не вище об'єктивно детермінованого максимуму; перманентну стійкість, коли зміни, в тому числі позитивні, проявляються лише епізодично й нетривало; гіперстійкість, стан, коли суб'єкти не здатні адаптуватися до змін, у тому числі й позитивних [6, с.25].

Враховуючи сутнісні ознаки реального сектора економіки та проаналізовані поняття стійкості, можна визначити стійкість реального сектора економіки як здатність реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища шляхом безперервного удосконалення складових його внутрішньої структури на основі механізму адаптації з

метою забезпечення досягнення цілей соціально-економічного розвитку та ефективного функціонування національної економіки.

Стійкість і безпека – важливі характеристики економіки як єдиної системи. Їх не слід протиставляти, з них кожен по-своєму характеризує стан економіки.

Категорією, яка поєднує напрями стійкого, збалансованого соціально-економічного розвитку, є безпека як захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних і ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації та моральних ідеалах, необхідних для життєдіяльності та розвитку населення [7, с.11].

Розглянемо етимологію слова "безпека". Так, згідно зі словниками В. Даля і С. Ожегова, безпека — це стан, за якого немає загрози кому- чи чому-небудь або "відсутність небезпеки, збереження, надійності". Цікаве трактування цього слова в іспанській мові: безпека — такий стан речей, який робить їх міцними, визначеними, постійними, впевненими, стійкими, надійними, вільними від усякого ризику й небезпеки [8].

Нині більшість авторів (зокрема, С. Пірожков, О. Белов, С. Селіванов, М. Косолапов, Г. Мурашин, Є. Кравець, С. Гордієнко, В. Картавцев та ін.) визначають безпеку як певну характеристику стану системи та її основних складових. З огляду на це заслуговують на увагу висновки С. Гордієнка про те, що сучасне трактування безпеки як стану захищеності конкретного соціального об'єкта (особи, суспільства, держави) позитивно сприймається у політичних і наукових колах [9, с.115]. Безпека - це стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору здатності до самовиживання і розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, а також дії непередбачуваних і важко прогнозованих факторів [10, с.45].

Безпека є достатньо складним соціально-політичним явищем, що акумулює в собі накопичений історичний досвід, результати різних форм життєдіяльності, зокрема, культуру суспільства, держави, загальні принципи цивілізаційного розвитку, тому особливого значення набуває розгляд економічної безпеки.

Змістовно-понятійне трактування економічної безпеки поки що знаходиться на етапі формування, у науковій літературі зустрічаються різні її тлумачення, що підтверджує важливість і складність проблеми, незавершеність методологічного базису досліджень, спрямованих на розв'язання забезпечення безпеки в ключових сегментах економіки.

Економічна безпека – явище, генезис і розвиток якого зумовлені об'єктивною необхідністю здійснювати відтворення життєдіяльності людини в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз та невизначеності навколишнього середовища. Економічна безпека як система представляє собою сукупність елементів, їхніх властивостей, взаємозв'язків і взаємовідносин, що складають єдиний комплекс і функціонують відповідно до певних об'єктивних закономірностей, що проявляються в конкретних історичних умовах [11, с.49].

Проблема економічної безпеки є важливою для існування та розвитку України як суверенної держави. Ключовою складовою всієї економічної безпеки є економічна безпека реального сектора економіки.

Під безпекою реального сектора економіки розуміється такий стан захищеності галузей реального сектора економіки країни від зовнішніх та внутрішніх загроз, який спроможний забезпечити його сталий розвиток і можливість поступового зростання; а також досягнення такого рівня виробництва, ефективності та якості продукції, що забезпечить її конкурентоспроможність, модернізацію виробництва, стабільність підприємств галузей, здатність до саморозвитку і прогресу, можливість виходу на зовнішній ринок та забезпечення функціонування галузей реального сектора економіки

в надзвичайних ситуаціях [12, с.48].

Висновки. Чим стійкіші економічна система, співвідношення виробничого та фінансового капіталу тощо, тим життєздатнішою є економіка, а отже, і оцінка її безпеки буде досить високою. Порушення пропорцій і зв'язків між різними компонентами системи веде до її дестабілізації і є сигналом переходу економіки від безпечного стану до небезпечного. Чим стійкіший розвиток, тим менша ймовірність можливих загроз. Разом з тим стійкість не може бути поза розвитком. Будь-яка система що розвивається періодично здійснює перехід від одного стійкого стану до іншого.

Взаємозв'язок між категоріями «стійкість» і «економічна безпека» дозволяє розширити сферу вивчення макроекономічних процесів. Тому, залежно від зміни стану стійкості економіки можна судити про забезпеченість її безпеки. Звідси керуюча система держави має можливість виробляти єдині узгоджені заходи, спрямовані одночасно на стійкий розвиток реального сектора економіки та зміцнення його економічної безпеки.

Список використаної літератури

1. Кислова Л. А. Историчні аспекти та концептуальні основи сталого розвитку / Л. А. Кислова // Економічний аналіз. - 2014. - Т. 18(1). - С. 20-24 ; Kyslova L. A. Istorychni aspekty ta kontseptualni osnovy staloho rozvytku / L. A. Kyslova // Ekonomichnyi analiz. - 2014. - Т. 18(1). - С. 20-24;.
2. Енциклопедія інновацій / за ред. Р. Дяківа. – Київ : Міжнародна економічна фундація, Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 600 с. ; Entsyklopediia innovatsii / za red. R. Diakiva. – Kyiv : Mizhnarodna ekonomichna fundatsiia, Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2012. – 600 s.
3. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. В. Юрій; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – Т. 2. - 616 с. ; Ekonomichnyi entsyklopedychnyi slovnyk : u 2 t. / S. V. Mochernyi, Ya. S. Larina, O. A. Ustenko, S. V. Yurii; za red. S. V. Mochernoho. – Lviv : Svit, 2005. – Т. 2. - 616 s.
4. Экономическая безопасность России. Общий курс : учеб. / под ред. В. К. Сенчагова. - 2-е изд. – Москва : Дело, 2005. - 896 с. ; Ekonomicheskaya bezopasnost Rossii. Obshchiy kurs : ucheb. / pod red. V. K. Senchagova. 2-e izd. – Moskva : Delo, 2005. - 896 s. .
5. Чимитова А. Б. Вопросы устойчивого и безопасного развития экономики региона : учеб. пособ. / А. Б. Чимитова, Е. А. Микульчинова. – Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ, 2007. – 216 с. ; Chimitova A. B. Voprosy ustoychivogo i bezopasnogo razvitiya ekonomiki regiona : ucheb. posob. / A. B. Chimitova, Ye. A. Mikulchinova. – Ulan-Ude : Izd-vo VSGTU, 2007. – 216 с.
6. Маргасова В. Г. Система забезпечення стійкості національної економіки та її безпеки: теорія, методологія, практика управління : моногр. / В. Г. Маргасова. – Чернігів : Десна Поліграф, 2014. – 416 с. ; Marhasova V. H. Systema zabezpechennia stiikosti natsionalnoi ekonomiky ta yii bezpeky: teoriia, metodolohiia, praktyka upravlinnia : monohr. / V. H. Marhasova. – Chernihiv : Desna Polihraf, 2014. – 416 s.
7. Буянова М. Э. Внутренние и внешние угрозы в стратегии безопасного развития экономического пространства макрорегиона / М. Э. Буянова, М. И. Королев // Вестник Волгоградского государственного университета. Сер. 3 : Экономика. Экология. – 2013. – №2. – С. 8-17 ; Buyanova M. E. Vnutrennie i vneshnie ugrozy v strategii bezopasnogo

razvitiya ekonomicheskogo prostranstva makroregiona / M. E. Buyanova, M. I. Korolev // Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Ser. 3 : Ekonomika. Ekologiya. – 2013. – №2. – S. 8-17

8. Diccionario Nacional o Gran Diccionario Clasiko de la Lengua Espanola. - Madrid, 1975. — P. 1553.

9. Гордієнко С. Г. Сутність та зміст поняття "державна безпека" / С. Г. Гордієнко // Стратегічна панорама. — 2003. — № 2. — С. 114-120 ; Hordiienko S. H. Sutnist ta zmist poniattia "derzhavna bezpeka" / S. H. Hordiienko // Stratehichna panorama. — 2003. — № 2. — S. 114-120

10. Сенчагов В. К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие (книга четвертая) / В. К. Сенчагов; Институт экономики РАН. – Москва : Финстатинформ, 2002. - 128 с. ; Senchagov V. K. Ekonomicheskaya bezopasnost: geopolitika, globalizatsiya, samosokhranenie i razvitie (kniga chetvertaya) / V. K. Senchagov; Institut ekonomiki RAN. – Moskva : Finstatinform, 2002. - 128 s.

11. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : моногр. / А. М. Гуменюк. – Київ : НІСД, 2014. – 468 с. ; Humeniuk A. M. Bezpeka strukturno-instytutsionalnoi transformatsii ekonomiky rehionu: teoretychni osnovy ta prykladni aspekty : monohr. / A. M. Humeniuk. – Kyiv : NISD, 2014. – 468 s.

12. Юрків Н. Я. Економічна безпека реального сектора економіки України: стратегічні пріоритети і теоретико-методологічні засади забезпечення : моногр. / Н. Я. Юрків. – Львів : ПАІС, 2012. – 400 с. ; Yurkiv N. Ya. Ekonomichna bezpeka realnoho sektora ekonomiky Ukrainy: stratehichni priorytety i teoretyko-metodolohichni zasady zabezpechennia : monohr. / N. Ya. Yurkiv. – Lviv : PAIS, 2012. – 400 s.

Стаття надійшла до редакції 02.10.2015.

L. Kyslova

CONCEPTUAL ASPECTS OF STABILITY AND SECURITY ECONOMICS DEVELOPMENT OF REAL SECTOR

In this article is listed the meaning of "stability" and "security". As a result, theoretical statements of systematization and generalization show us that economic development which is the result of four levels combination (geophysical, environmental, technological and demographic) and movement of complex deterministic system. Trying to show the current understanding of the relationship management and connection between economic stabilities and economic security.

It is proved that the stability of the real sector can be characterized as a fixed state of the economic system and its variables. Identified such main sectors of stability as: sustainability, permanent and hyper stabilities. Determined that the sustainability of the basic economic sectors provides long-term improvement to create the potential mode of social balance and orientation. Have been reviewed steady and sound development problems of the economic sector as a dialectical unity of ecologic and economic security. Functional areas of economic sector security are : energy, food and information security. Security is a complicated social and political phenomenon. It accumulates the accumulated historical experience, the results of various forms of life, including culture, society, the state, the general principles of civilization, as particularly important consideration economic security. The interpretation of economic security is under formation. In the scientific literature there are different interpretations of economic security. In the scientific literature there are different interpretations of economic security. This confirms the importance and complexity of

the problem, incompleteness methodological basis of research aimed at provision of security in key segments of the economy.

The relationship between the categories of "sustainability" and "economic security" can expand study macroeconomic processes. Therefore, depending on changes in the state of stability of the economy can be seen on the provision of security. This control system state is able to produce only coordinated measures aimed at sustainable development both the real economy and strengthening its economic security.

Developed the logical framework scheme of connection between the economic sector and economic security. This scheme illustrates the sequence, subordination and interdependence semantically joined categories, which reflect certain socio-economic relations.

Key words: *security, economic security, sustainable development, permanent stability, economic development of the real sector.*

УДК 338.48:338.24(477)

Л.В. Малик

РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В УКРАИНЕ КАК ФАКТОР РЕАЛИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ СТРАНЫ

В статье исследованы теоретические вопросы характерных особенностей туристической отрасли и ее ресурсного обеспечения. Определена общая тенденция изменений во взаимодействии рычагов регулирования туристической индустрии Украины на современном этапе. Поскольку туристическая отрасль, как объект управления имеет свои особенности, менеджеры туристического бизнеса должны считаться с тем, что эта отрасль вовсе не похожа на другие и потому механически перенести модели управления из других сфер трудовой деятельности в сферу туризма невозможно. Особенно важно сформировать отношение к туризму как к высокоинтегрированной услуге с прогрессивно растущим применением информационных технологий.

Определено общее взаимодействие рычагов регулирования туристической индустрии. Обозначено современные проблемы туристической отрасли. Показана комплексность кризисных проблем в экономическом, а также в социально – политическом секторе страны. Обозначена роль туристической отрасли в решении указанных проблем.

Сегодня в Украине наблюдается отсутствие стратегии развития туризма и продвижения Украины на внешнем рынке, дефицит информации, неспособность и нежелание решать насущные вопросы деятельности туристической отрасли – на сегодняшний день это те реалии, с которыми приходится сталкиваться участникам индустрии путешествий.

Ключевые слова: *туристическая индустрия, специфика туристического продукта, ресурсное обеспечение, высоко интегрированная услуга, экономика региона, формирование имиджа страны.*

Постановка проблемы. *Вопреки заявленному в Статье 6 Закона Украины «Закон о туризме»: «Государство провозглашает туризм одним из приоритетных направлений развития экономики и культуры и создает условия для туристической деятельности», на сегодняшний день в сфере управления этой отраслью прослеживается не согласованность задач отраслевого развития общей государственной стратегии. В*